

שאלות ותשובות לסיכום, מסכת עירובין

פרק ראשון, דף ב

- א. א. מהי מדת גובהו ורחבו של פתח המבוי, להתיר הטלטול בתוכו?
ב. מה היו מדות הפתחים במקדש ובמשכן ותוארם? מהן מידות הקלעים אשר בחזית חצר המשכן?
- א. מדת גובה המבוי להכשיר הטלטול בתוכו – עשרים אמה (כגובה פתחו של היכל, שנקרא 'פתח'. או משום הכר לבני המבוי. להלן ג.) או פחות [עד עשרה טפחים. ג.]. עשאו למעלה מעשרים – ימעט. רבי יהודה אומר: אינו צריך. לדברי רב יהודה אמר רב, למד רבי יהודה מפתחו של אולם שהיה גובהו ארבעים. ולפי זה למעלה מארבעים פסול. ואולם בבבלייתא שנו להכשיר בארבעים ובחמישים, ופירש רב חסדא שרבי יהודה למד מפתח של מלכים שגובה הרבה.
- א. רק במבוי שהכשרו בקורה נתנו בו מדת גובה, אבל מבוי שהכשרו בלחי [וכל שכן בצורת הפתח, כדלהלן יא.] – אין בו שיעור לגובה אלא לרוחב בלבד (עפ"י ראשונים כאן ולהלן יא. שו"ע או"ח ססג, כו. ובבית מאיר מפקפק בדין זה עפ"י לשון הרמב"ם והטור). ואולם לפי הטעם שנקט רב ללמוד מפתחו של היכל, נראה שגם צורת הפתח אין מועילה לגובה, כשם שבהיכל היתה צורת הפתח ולא היה גובה מעשרים (עפ"י חו"א קיב, א. ובחדושי הר"ן אין נראה כן).
- ב. בשפת אמת צדד שמותר [עכ"פ בדיעבד] להנמיך את הקורה בשבת כדי להכשיר טלטול במבוי, שהרי זה צורך מצוה שלא יבואו לידי מכשול. (צ"ע מדוע אין בעצם הסרת הקורה והנחתה משום 'בונה' ו'סותר' וטלטול מוקצה. ומ"מ ע"י נכרי נראה שמותר משום צורך הרבים – ע' משנ"ב רעו סקכ"ה. ואולם ע"י העמדת אדם וכד' שישמש כלחי, נראה שאין איסור – וכדלהלן מג ואו"ח שסב, ה לענין מחיצה. וכ"מ ברשב"א להלן טו.).
- פתח המבוי שהוא רחב מעשר אמות – ימעט (כפתחו של אולם שהיה רחב עשר אמות). בבבלייתא אמרו שלדברי רבי יהודה אינו צריך למעט.
- משמע מדברי אביי שלרב אין כשר לרבי יהודה ביותר מעשרים אמות רוחב, כפתחו של אולם. ולהלן (י.) סבר רב אחי ללמוד שכשר לרבי יהודה עד י"ג אמה ושליש (עתוס'). וברשב"א כתב שמחלוקת אמוראים היא בדעת רבי יהודה [וערשב"א יט: שנקט בפשיטות לר' יהודה י"ג ושליש]. וע' בחדושי הנצי"ב.
- אם יש לו צורת הפתח (קנה מכאן וקנה מכאן על גביהם) – אינו צריך למעט. ולדברי רב יש לשנות: צריך למעט, שהרי למדו מהיכל שהיה לו צורת הפתח.
- א. אפילו לרב, מהתורה מועילה צורת הפתח אף ביותר מעשר (תוס' ו. ד"ה רב; כב. ד"ה והא"ר).
- ב. הלכה כפי ששנוי במשנתנו, כי רב שהצריך למעט זהו לפי שלומד מהיכל, אבל לפי מה שאנו נוקטים כאמוראים אחרונים שפתחו של היכל סימן בעלמא הוא, מועיל בו צורת הפתח אפילו גבוה (עפ"י רא"ש; רמב"ם; תוס' יד. ד"ה אתנייה). ויש פוסקים כרב (מהר"ח, מובא בהג"א. וכ"מ בפסקי הרי"ד להלן יא. טו.).

ב. פתחו של היכל, גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות. ושל אולם, גובהו ארבעים אמה ורחבו עשרים. לפתח ההיכל היו דלתות [לצניעות, ולא לצורך שם 'פתח'] הננעלות בלילה ופתוחות בשעת שחיתת הקרבנות. וכן היתה לו צורת הפתח, שתי מזווחות ומשקוף. בגובה הפתחים היו חמש אַמְלִתְרָאוֹת של מילה (= מין עץ רש"י. וערא"ש מדות ג, ז שנקרא 'ארו'), זו למעלה מזו (ג.).

א. מלבד הדלתות היתה פרוסה בפתח ההיכל מבחוץ פרוכת לצניעות 2(עפ"י תוספתא שקלים ג; כתובות קו. ורש"י; רמב"ם כלי המקדש ז, יז מעשה"ק ה,ה. וע' תוי"ט רפ"ז דתמיד). יש אומרים שהיתה פרוסה בשעת שחיתת הקרבנות כשהדלתות היו פתוחות [ולאחר השחיטה סגרו הדלתות. עפ"י שיטמ"ק זבחים נה: וע"ש בתוס'], וי"א שהיתה מוגבהת וקשורה כדי שהכהנים העובדים לא יתעכבו (עפ"י תוי"ט תמיד ז, א. ובפירושו הגר"א שם כתב שהיתה פרוסה כל היום).
 ב. לאולם לא היו דלתות אלא פרוכת (עפ"י מדות ב, ג; יומא נד.).
 יש אומרים שפתח האולם היה פרוץ במלואו (עתוס' ע"ז מג.).

פתח המשכן, גבהו עשר (כמדת אורך הקרשים) ורחבו עשר (ע' שבת צה; רש"י תרומה כו, כג). הפתח היה פרוץ במלואו על פני כל הצלע המזרחי, ללא גיפופים מכאן ומכאן (עתד"ה ליבעו), ולא היו לו דלתות אלא מסך, תלוי על חמשה עמודים.

פתח שער הצר המשכן, לפי גירסה אחת בגמרא (כן גרסו רבנו תם והר"ן באבועית אימא), גבהו (הוא גובה הקלעים שבצדיו) עשרים אמה, ולפי גירסה אחרת (שרש"י נקטה לעיקר, וכן נקטו התוס') – חמש עשרה אמות. וכן נקטו בסוגיא בזבחים (נט) אליבא דרבי יוסי, אבל לרבי יהודה (שם) גובה הקלעים חמש אמות כפשט המקרא. רוחב שער החצר, לפי פשט הכתוב הוא עשרים אמה (תוס'), וכפירושו ריצב"א. ולפי פרש"י בדחיית הגמרא (ב'אבועית אימא) יתכן והיה רחב עשר אמות או פחות. לפתח היה מסך ועמודיו ארבעה.

ב. מתי שנו חכמים במשנתם לשון 'פסול' ומתי לשון תקנה?

אמרו בגמרא שבדינים דרבנן נקט התנא לשון תקנה ולא לשון פסול (אם משום שעתה הוא בא ללמד הדין ולקבועו, ואין שייך לומר לשון 'פסול' על דבר שעד הנה לא נפסל (ערש"י), אם משום שאין לחוש בזה שמה יטעו לומר חומרא בעלמא הוא, ולכך נוקט לשון תקנה שהיא לשון מעולה יותר. עפ"י תוס' וש"ר), ובדינים דאורייתא נקט התנא לשון 'פסול' (שפסול ועומד מסיני; ומשום ברירות הלשון שפסול בהחלט ואינו חומרא דלכתחילה).

ולפי התירוץ השני בגמרא, אפילו בדאורייתא יש לנקוט לשון תקנה ולא לשון פסול, מלבד במקום שנצרך התנא להאריך בדברים, נוקט לשון קצרה ושונה 'פסול'.

יש מקומות שנקט התנא לשון 'פסול' אף בדרבנן, אם משום דיוק המשמעות, שאילו היה נוקט לשון אחרת היו עלולים לפרש שלא כדין, או נקט לשון 'פסול' אגב דין דאורייתא השנוי עמו (עתוס' וש"ר).

יש מפרשים שאמוראים נשתמשו בלשון 'פסול' על דין דרבנן, כיון שהדבר היה פסול מקודם להם, מזמן התנאים (עפ"י תורי"ד, בישוב הקושיא מנר חנוכה). וכן בכל מקום שהתקנה כבר ידועה, אפשר לנקוט לשון 'פסול' (עפ"י חדושים ובאורים בדעת רש"י).